

Виолета АЧКОСКА, АГРАРНО-СОПСТВЕНИЧКИТЕ ОДНОСИ,
ПРОМЕНИ И ПРОЦЕСИ ВО МАКЕДОНИЈА
1944–1953, ИНИ, Скопје 1998.

Најновиот труд на д-р Виолета Ачкаска претставува резултат од научноистражувачкиот проект „Аграрната реформа и колонизација во Македонија 1944–1953 година“, финансиран од Министерството за наука. Трудот во обем од 357 страници, содржи 9 глави и мноштво поглавја, обемен список на користени извори и литература, регистар на географски поими и на лични имиња, список на скратеници и список на табели.

Првата глава претставува воведување во научната методологија и ги елаборира основните цели на истражувањето, користењето на архивските и други извори итн. Тука се дефинирани употребуваниот категоријален систем и терминологија за периодот 1944–1953. Од посебна важност е попрецизното одредување на аграрните поими со кои се оперира во трудот и во сферата на аграрната политика во одредениот период.

„Историското наследство 1919–1944“, или втората глава, е вовед во состојбите во македонскиот аграр и на македонското село, затекнати во 1944 година. Истовремено тие биле појдовна основа за одредени социјално-политички решенија и определби на државата да спроведе аграрна реформа наместо целосна национализација во 1945 година, онака како што тоа го направи Ленин во Советска Русија. Историското наследство е мошне битен сегмент во целокупниот развој на земјишно-сопственичките односи во Македонија по Втората светска војна и авторката со право се осврнала на повеќе аспекти како: колонизацијата меѓу

двете светски војни, ревизијата на југословенската аграрна реформа спроведена од бугарските окупаторски власти 1941–1944 година, основните цели на борбата на македонското селанство кое со масовното стапување во НОД ѝ дало селански карактер на самата револуција итн.

Комунистичката партија како раководна сила во целокупниот општествено-политички и економски развој по Втората светска војна, настојувајќи да ги задоволи барањата на масите селанство за спроведување праведна аграрна реформа, истовремено спроведува повеќе мерки со кои врши расчистување со побогатите слоеви на селото (кулаци, селски богаташи, селска буржоазија, итн., според тогашните идеолошки мерила) и воведува своевиден аграрен егалитаризам. Низ посебни поглавја во третата глава авторката ги изнесува повеќето мерки на аграрната политика на ДФЈ–ФНРЈ во промената на земјишните односи како: конфискација, експропријација, национализација, отпишување на селанските долгови, прогресивниот данок на земјоделците. Истовремено, таа прави компарација со сличните мерки спроведувани во источноевропските земји (земјите на „народната демократија“) во истиот период.

Разрешувањето на колониистичкиот проблем во Македонија и расчистувањето со замрсените односи во аграрот, наследени од срското и бугарското владеење во Македонија се предмет на елаборација на четвртата глава. Мошне сеопфатно и базирани врз автентична документација,

д-р Виолета Ачкоска дава слика на драмата, што се случувала не само на планот на земјишно-сопственичките односи туку и на планот на меѓунационалните односи, при спроведувањето на ревизијата на теренот на Македонија.

Најобемна и централна глава во трудот е петтата глава; „Аграрната реформа во Македонија 1945–1948.“ Низ седум поглавја во неа се врши детална анализа и историска реконструкција на фазите на спроведувањето на аграрната реформа, актите за нејзиното спроведување, органите и телата надлежни за таа работа, расположението на селанството итн. Низ повеќе табели и споредбени показатели се дадени резултатите од оваа, можеби, најмасовна мерка на државата во истражуваниот период.

Колонизацијата е елаборирана во шестата глава. Како што наведува авторката, со тој термин се оперира низ целокупната документација, иако во многу сегменти не може да се зборува за колонизација од класичен тип, без разлика што во овие години има иселувања кон север (бивши колонисти и сојузни колонисти) и доселувања на Македонци од југ (Егејските Македонци) и од други држави.

Посебен дел во трудот е посветен на проблемот на колективизацијата на македонското село 1948–1953 година, при што се елаборираат двата пристапа на југословенското државно-партиско раководство кон аспектот на „социјалистичката преобразба на селото“; 1. Принципот на доброволност и постепеност до почетокот на 1949 година, и 2. Принципот на насилно спроведената колективизација, со форсирање на тој план и примена на насилство над селанството.

Ограничувањето на земјишниот максимум на 10 ха во 1953 година, наречен втора (повоена) аграрна реформа е обработен во куси црти како една завршна етапа на југословенската аграрна политика по која настапува лутање и барање нови решенија во развојот на аграрот и селото.

Во рамките на последната, девета глава, во посебно поглавје е дадено социолошкото значење на државните мерки во промената на земјишно-сопственичките односи 1944–1945 година.

Основен проблем на елаборацијата на трудот е промената на земјишно-сопственичките односи во Македонија 1944–1953 година, меѓутоа, главната релација е односот на државата кон индивидуалната сопственост на земјата и кон индивидуалниот земјишен сопственик. Со оглед на тоа што селанството било најбројната категорија во социјалната структура на населението, трудот го добил и таквиот наслов.

Аграрната реформа и колонизацијата како дел од промените на земјишно-сопственичките односи во периодот 1944–1953 година е проблем на кој македонските историографи не обрнале заслужено внимание, иако селанството било најбројната социјална категорија, а земјоделството не само основна стопанска гранка туку и основен извор на акумулација за реализација на зацртаната стопанска политика на државата. Тргувајќи од тој факт, д-р Виолета Ачкоска, во рамките на оваа монографска студија, проследува неколку нивоа на односи врзани со основната тема кои, во крајна секвенца, ќе се сведат на релацијата држава-селанство или држава-индивидуален земјиштен посед. Тука се засегнати пове-

ќе прашања од најновата рурална историја на македонскиот народ, досега воопшто или недоволно обработени како во македонската историографија така и во некои сродни дисциплини, што на трудот му дава посебна вредност.

Богатиот список на користена архивска граѓа, објавени извори, литература и користените сеќавања на живи сведоци наведени на крајот на трудот, дават слика на ширината на зафатот низ кој поминале сите фази

во неговото оформување. Напишан со јасен стил, со концизни реченици и јасна мисла, богат со изворни и други податоци како сведоштво за едно одминато време, но и како појдовна основа за креирање на поинаква аграрна политика во иднина, трудот ќе биде интересен не само за научната јавност туку и за поширок круг читатели.

Даринка ПЕТРЕСКА

МАКЕДОНЦИТЕ И СЛОВЕНЦИТЕ ВО ЈУГОСЛАВИЈА

Институт за национална историја, Институт за наука при Филозофскиот факултет во Љубљана, Скопје, Љубљана, 1999.

Зборникот со горниот наслов којшто неодамна излезе во печат е резултат на истражувањата кои биле направени од македонски и словенечки автори, а иницијативата била дадена од амбасадорот на Р Македонија во Словенија, д-р Димитар Мирчев. Во истражувањето учествувале 17 македонски и словенечки истражувачи. Објавувањето на зборникот го овозможиле Институтот за понова историја од Љубљана и Научниот институт при Филозофскиот факултет во Љубљана, Министерството за наука на Р Македонија и Одделот за историја при Филозофскиот факултет во Љубљана.

Зборникот е составен од два дела. Во првиот дел се дадени прилози од македонски историчари на македонски јазик со резиме на англиски и словенечки јазик. Во вториот дел се прилозите од словенечки истражувачи на словенечки јазик, со резиме на македонски и англиски јазик.

Во зборникот се прикажани настани што се случувале во периодот од 1919–1991 г. во Р Македонија и Р Словенија и е прикажано какви сè рефлексии имала политиката на централната власт во одделни периоди.

Раководители на истражувачите биле д-р Новица Велјановски, од Р Македонија и од Р Словенија д-р Божо Репе.

Веднаш по воведот (7–9), д-р Иван Катарџиев се јавува како автор на прилогот „Почитувањата на културно-националните права на македонскиот народ во Кралството Југославија пред ОН“ (9–15). Во него тој дал еден преглед на стремежот на македонскиот народ за афирмација на македонскиот јазик, правото на неговата слободна усна и писмена употреба.

Д-р Надежда Цветковска, во статијата од 19–28 стр., се осврнува на „Дејноста на политичките партии во вардарскиот дел на Македонија во периодот меѓу двете светски во-